

על "שיח שלום" חדש

חזון השלום של התרבות המערבית הוא חילוני, רציונלי ומבוסס על פשרות הדדיות. אך הניסיון מראה כי החלת החזון הזה על חברות דתיות נידון לכישלון. במקומו מציעה היהדות הבנה אחרת של השלום, המבוססת דווקא על עקרונות דתיים ומטפיזיים.

אלו הנחות היסוד שעליהם מבוסס פרויקט "שיח שלום", המפגיש קבוצות של אנשי רוח והנהגה ציבורית מימין ומשמאל

אבינועם רוזנק, אליק אייזקס ושרון לשם זינגר

השלום החילוני

מהו המצע המשותף לכל הניסיונות לפתור סכסוכים בעולם המערבי? כיצד מתפקדות המילים "שלום" ו"מחלוקת" בתרבות המצויה? אילו חלופות יכולות להעשיר את "ארגז הכלים" של אלו המבקשים שלום בעולם? היש תרומה יהודית ייחודית לשיח השלום והמחלוקת?

כאשר מתבוננים בשיח הרווח על אודות השלום ומתחקים אחר מקורותיו, מגיעים מיד אל חיבורו המכונן של עמנואל קאנט "השלום הנצחי".¹ קאנט מתאר את העקרונות הרציונליים, המשפטיים והמוסריים שיש להרכיב מהם את השלום המיוחל - שלום חילוני, שהוא הבסיס לזיקה הראויה בין אדם לחברו ובין מדינה אחת לחברתה. הדת, לאור חזון זה, היא הבעיה. היא נתפסת כגורם מפלג, מחוללת מחלוקת ומעצימה עימותים, ולדברי קאנט - בתור כזאת היא מעוררת

הכותבים הם מקימי פרויקט "שיח שלום".
ד"ר אבינועם רוזנק הוא ראש החוג למחשבת ישראל שבאוניברסיטה העברית ועמית מחקר במכון ון-ליר בירושלים.
ד"ר אליק אייזקס הוא עמית מחקר במכון שלום הרטמן ובמרכז מלטון שבאוניברסיטה העברית.
שרון לשם זינגר היא חברת קיבוץ אורים, מנהלת בית ספר להנחיית קבוצות בעמותת "קולות בנגב" במכללת ספיר, ומרצה באוניברסיטת בן-גוריון שבנגב.

ספציפית, מוגדרת, חילונית ומערבית, וכל מי שקורא עליו תיגר נתפס כ"אחר" שיש להישמר מעמדותיו. הליברליזם הדמוקרטי נדרש להתגונן מפניו של אותו "אחר" (שהנו דתי ושייתפס גם כפונדמנטליסט), שתרומתו לחזון השלום העולמי האחוז בתפיסת העולם של קאנט היא שולית אם לא שלילית.

האם תמונה זו היא הכרחית?

"שיח שלום" חדש

בשורות הבאות אנו מבקשים ליחד את דברינו לפרויקט "שיח שלום", המפגיש קבוצות של אנשי רוח מהחברה הישראלית על שלל גוניה, ומבקש לכונן סוג אחר של שלום (להרחבה על הפרויקט ראו במסגרת). "שיח שלום" מבקש להצביע על אלטרנטיבה תרבותית הסמויה מעיני רבים, אך מהווה נכס צאן ברזל אצל אחרים. אלטרנטיבה זו טמונה בשיח היהודי מאות רבות של שנים אולם היא נסתרת ואינה שותפה בשיח הציבורי. "שיח שלום" מבקש להציע בפני בני-פלוגתא באשר הם אפשרות חדשה-ישנה לשלום (בהקשר הישראלי-פלסטיני ובהקשרים כלליים יותר), שטמון בה יותר מההישג המעשי גרידא של "יישוב סכסוכים", שעשוי להיתפס כצר, פוליטי וטכני.

בתור צעד ראשון, הבה ננסה להניח את ההנחות ההפוכות מאלו הרווחות בעולם המערבי בכל הנוגע לשלום: מלחמה, נבקש לטעון, אינה סותרת בהכרח את השלום, והמחלוקת היא אף נשמת אפו. עוד נעז ננאמר שלא זו בלבד שהחילון אינו תנאי

את "הדחף לשנאה הדדית [...] (ומשמשת) אמתלה למלחמות". החילון של העולם או של "שיקולי הדעת" הוא אפוא מפתח לשלום. שלושה עקרונות יסוד מכוננים את הדרך ליישוב סכסוכים, לטיפול במחלוקת ולהשגת השלום לאור גישה זו: א. רעיון "הפשרה" (שהרי לא ניתן להגיע לשלום בלא פשרה); ב. חיוניות השלום (שהרי המלחמה מאיימת בחידלון); ג. שיקול דעת רציונלי המתחשב בהייררכיות ובאינטרסים.

הכול מאוד פשוט, לכאורה, אולם ההתנהלות האנושית מעידה כי ההצלחה היא מאוד מוגבלת. יתרה מזאת; עקרונות אלה הופכים למוגבלים עוד יותר כל אימת שמנסים להחיל אותם על ציבורים דתיים בעלי אתוס לא חילוני. הנחות היסוד שתוארו לעיל - שמבטאות נאורות בהקשרו של קאנט - נתפסות בעיני ציבורים שונים כהנחות יסוד רדודות, שגילומן הלכה למעשה נתפס כבגידה (ב"רעיון", ב"אמונה", ב"דרך", ב"מולדת", ב"בית" ועוד). יתר על כן, משום מה, אותם כוחות תרבותיים המתנגדים לשיח זה מוצאים עצמם לא אחת הופכים ל"קורבנות השלום", בעוד "אנשי השלום" הופכים למקרבנים (את "קורבנות השלום" יש להקריב, כך מקובל, כדי להשיג את "השלום המיוחל" ולהפסיק את "הסכסוך הבלתי נסבל" - לטובת "כולם").

במילים אחרות, ההתנהלות המקובלת ליישוב סכסוכים, שיסודותיה כאמור חילוניים אך קהילה רחבה מהנמענים שלה שייכת לעולם הדתי - מחוללת שיח של חירשים. הנה כי כן, מושג השלום "נשבה" ומותג לקבוצה

אלא גם הלך נפש הדורש הזדהות והפנמה. הכתבתו על ידי הייררכיה שלטונית תניב הצלחה מוגבלת קצרת מועד. וכיוון ששיח שלום דורש הכרה מעמיקה של כל אחד מחלקי הדיאלוג והמחלוקת - אי אפשר להגיע לשלום וליישוב מחלוקות בין עמים בלי שהעמים יגיעו לידי הכרה ברב-גוניתו וביכולת הכלתו של האחר המצוי בתוך כל אחד מהעמים בפני עצמו.

***

חזון השלום הזה הוא העומד בבסיס ההיגיון התלמודי הפרדוקסלי והספוג סוד "אלו ואלו דברי אלוהים חיים והלכה כבית הלל". וכלשונו של המהר"ל:

"ומחלוקת בית שמאי ובית הלל, אף על גב שיצאה בת קול הלכה כבית הלל לא היה הבת קול מבטל המחלוקת מפני ששנואה המחלוקת, כי אהוב ואהוב היה המחלוקת

הזה, רק כדי ללמד אותה הלכה שהיו חפצים לדעת ההלכה, ואדרבה בת קול היה אומר 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' והיה שמח ולא היה מבטל המחלוקת"
(ספר דרך חיים, פרק ה, עמ' רנז-רנח).

ממילא, ההכרעה (הזמנית וההכרחית) כבית הלל, אינה מבטלת את ניצי המחלוקת אלא להפך: היא מחייבת את סיפוק מרחב המחיה שלהם למען כולם.

"שיח שלום" הוא פרויקט שהוקם בשנת תש"ע, וזכה עד כה להפגיש כמה קבוצות מובילות של אנשי רוח, תרבות ויצירה, רבנות והנהגה ציבורית מהימין ומהשמאל. הקבוצה הראשונה שנפגשה תחת ההנחיה של "שיח שלום" קיבלה הד ציבורי בכתבתו של עקיבא אלדר - בן הקבוצה - בעיתון "הארץ": **"מתנחלים ופעילי שמאל יושבים יחד ומדברים על זה"**.¹ בקבוצה זו הגיעו המשתתפים לרמת דיאלוג מסדר חדש על נושאי "מחלוקת" ו"שלום". היו שותפים לה אישים שחלקם ותיקים במפגשי שלום שונים וחלקם הסכימו להיכנס לשיח זה אך ורק בשל החידוש הקונספטואלי הטמון בו.

חברי הקבוצה הראשונה היו (על פי סדר הא"ב): **עקיבא אלדר** (ממערכת "הארץ" וממחברי "אדוני הארץ: המתנחלים ומדינת ישראל 1967"); **ד"ר מאיר בוזגלו** (ראש החוג לפילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים, מנהל המכון לחקר הטיפוח בחינוך ויו"ר ארגון "תיקון"); **גב' עדינה בר-שלום** (מייסדת ויו"ר המכללה החרדית בירושלים); **ד"ר צביה גרינפילד** (חברת מרצ שהייתה האישה הדתויה הראשונה שייצגה מפלגת שמאל); **הרב רא"ם הכהן** (תושב עתניאל וראש ישיבת עתניאל); **ד"ר אורית וקנין-יקותיאלי** (מרצה ללימודי המזרח התיכון וצפון אפריקה באוניברסיטת בן-גוריון ופעילה בקידום דו-קיום בנגב); **פרופ' יוסי יונה** (מלמד פילוסופיה פוליטית, חינוך ולימודי תרבות באוניברסיטת בן-גוריון ועמית מחקר בכיר במכון ון-ליר); **הרב אליעזר מלמד** (רב ההתנחלות הר ברכה וראש הישיבה ביישוב); **גב' מלכה פיוטרקובסקי** (מלמדת תלמוד והלכה, תושבת תקוע וחברת פורום "תקנה"); **הרב יגאל קמינצקי** (רבה של גוש קטיף וכעת תושב ניצן וראש ישיבתה, ממנהיגי קהילת מפוני/עקורי גוש קטיף ודובריה, חבר מרכז מפלגת תקומה); **פרופ' תמר רוס** (עוסקת בדת ומגדר בחוג לפילוסופיה יהודית באוניברסיטת בר אילן); **פרופ' אמנון רז-קרקוצקין** (ראש המחלקה ללימודים רב-תחומיים ומרצה להיסטוריה יהודית באוניברסיטת בן-גוריון, מתומכי מפלגת ב"ד) ו**פרופ' שפרה שיאי** (פסיכולוגית וראש התוכנית לניהול ויישוב סכסוכים באוניברסיטת בן-גוריון, ובעבר ברשימת מרצ לכנסת).

"שיח שלום" מאפשר חלל פנוי לחממה לרעיונות חדשים; הוא מאפשר ליבונם של רעיונות שיש להם רגישות לממד המטה-גורטיבי של משנותיהם של המשתתפים בשיח; הוא מעודד דיונים נועזים ביחס למושגי "המדינה" ו"הלאום". כל אלה כווננו במפגשי הקבוצות אופקים מפתיעים שיש בהם יכולות של גילוי עומק של טיב משנותיהם של המשתתפים בשיח, כמו גם חדשנות ומסורתיות הכרוכים פרדוקסלית זה בזה.

¹ עמנואל קאנט, השלום הנצחי: מסה פילוסופית, תרגם וערך יהודה יונוביץ, דפוס סיני, ירושלים תרפ"ו.

² מוסף הארץ, ערב יום הכיפורים, תשל"א. הכתבה זמינה באתר האינטרנט של עיתון "הארץ": <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1189603.html>

מהדרין ביושרה - היכן קונים תשמישי קדושה

בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה? (שבת לא).

חובת תשלום המסים הינה חובה חוקית, מוסרית ודתית ממדרגה ראשונה. בלא מסים - אין חינוך, אין ביטחון, אין בריאות, אין רווחה ובעצם - אין מדינה.

פסק מרן בשולחן ערוך כי המשתמט מחובתו זו הינו גזלן, וזו לשון השולחן ערוך: **"המבריח ממכס זה, עובר על לא תגזול מפני שהוא גזל מנת המלך, בין שהיה מלך ישראל בין שהיה מלך עובד כוכבים"** (חושן משפט, סימן שס"ט).

אשר על כן, תנועת נאמני תורה ועבודה, קוראת לציבור לחזק בעלי עסקים המנפיקים קבלות כחוק ולהימנע מקניה בעסקים העובדים ב"שחור". במיוחד, אמורים הדברים בכל הנוגע לתשמישי מצווה וקדושה. כשם שמקפידים אנו על כשרות הלולב, עלינו להקפיד גם על כשרות העיסקה. יהי רצון שיהיה כל משאנו ומתננו באמונה.

רשימה חלקית של בעלי עסקים מהדרין ביושרה מופיעה באתר התנועה

דעות

גיליון 52 אב תשע"א אוגוסט 2011

עַל מֵה חֶרְבָּה הָאָרֶץ? מחלוקות וקרעים בחברה הדתית

תרבות המחלוקת בחברה הדתית שמואל שטח • בשבח המחלוקת רחל עזריה

התנהלות במחלוקת - מבט קיומי פנימה משה מאיר • על המחלוקת בימי פינוי גוש קטיף קובי בורנשטיין

תפילה כמפגש של מחלוקת שרגא בר און • שיר ודברים אחדים חוה פנחס-כהן